

értelemben». (Könyvének függelékében huszonnégy-féle változatot állít össze... Én száznál többet közöltem a Magyar Nyelv-ben). Megkérdőjelezi ezeket a kifejezéseket: „meglopni akarja” (*Télben*), „Kire gondolni sem szorult *magadra*” (*Czakó sárján*), — s könyvében (328. l.) «mesterkélteknek», «nem magyarosoknak» tartja őket. «A nyelvújítás szoképzéseivel mértékkel él Arany» (tettdús). A sok ritkított szót, mint nyomdai és helyesírási sajátosságot, többször megjelöli, különösen *A nagyidai cigányokban*... Arany prózai stílusára nézve az *Elegyes darabok* előszavának 22. sorával kezdődő mondatához ezt jegyzi: «E mondat mutatja Ar. stílusbeli gazdagságát, változatosságát, festőiségét; mint körmondat mintáserű *De mozgalom* nincs prózájában». Ezt könyvében így módosítja: «Stílusában van valami rejtett hiány — verve hiány; van benne valami jegyzői, valami méltóságos, de feszes, körmönfont terjengősség» stb. (293., 295., 299. l.)

Végül nekem van egy megjegyzésem Riedl nyelvére. Amint a fentiekben látni: ezek az eszmecsírák, első fogalmazásukban, nem egyszer *idegen* szótestet öltöttek; de később, a gondos fogalmazásban, *megmagyarosodva* átalakultak.

*

Függelékül talán nem fölösleges megjelölni azokat a feltűnő tollcsuszamlásokat és sajtóhibákat, melyek az *Arany János*ról szóló tanulmány *negyedik*, részben átdolgozott kiadásában is benne maradtak, s zavart okozhatnak. Lap- és sorszám szerint a következők:

11. lap (jegyzet)	4. sor: A <i>fehér</i> cipó	<i>vándor</i> cipó	— helyett.
14. «	23. «: <i>Szalontára</i>	<i>Szatmár</i> ra	«
28. «	5. «: <i>menyegzőjét</i>	<i>eljegyzését</i>	«
199. «	3. «: <i>Egri leányok</i>	<i>Az egri leány</i>	«
216. «	14. «: <i>Szél Piroskának</i>	<i>Szél Kálmánnénak</i>	«
220. «	21. «: <i>ebédnél</i>	<i>varsovánál</i>	«
226. « (jegyzet)	3. «: <i>selejtesebb</i>	<i>sekélyebb</i>	«
229. «	16. «: <i>osztani</i>	<i>ontani</i>	«
231. «	25. «: <i>szokásokat</i>	<i>szólásokat</i>	«
256. «	24. «: <i>lakott csűr</i>	<i>rakott csűr</i>	«
A 291. «	7. és 12. sorai tördelési hibából csonkák, érthetetlenek.		

TRENCSÉNYI KÁROLY.

KORTÖRTÉNETI ÉRDEKESÉGŰ LEVELEK AZ ÖTVENES ÉVEKBŐL.

Az alábbi két levelet Dr. Bánóczy Gyula barátom bocsátotta családi levelesládájából rendelkezésemre. Mindkettő közvetlen képe az 1859. év hangulatának; az első ezenkívül színészettörténeti adalék is, a másodikban irodalmunk történetéhez vannak új vonások. Mindkettőt Lacza Ferenc pesti jogász (később győri ügyvéd) írta József bátyjához, aki akkor pécsi urbairális bíró volt.

1.

Pest, 1859 február 26án.

Kedves Jóska bátyám!

Küldeményedet megkaptam, ezerszeresen köszönöm jóságodat. A meghagyásoknak eleget tettem, amennyire lehetett, t. i. az előfizetéseket telje-

síttetem, a példányok Január 1-től fognak küldetni, (a) mellékelte regénnyel együtt, a *Hunnok Harca* mihely(t) kész lesz, postán, kemény göngyben megküldetik. Elejénte 13 újforintot kívántak, de mégis kivételkép megelégedett 10 f 30 ppral. Csehet illetőleg mielőtt bővebben utánna nézhettem volna, tudósíthatlak, hogy itt a főbb és kisebb hivatalnokok magyar része előtt nemcsak tiszteletben van, hanem általyánosan szeretik. Különösen nevelte a jó hírt, melyben volt, fellépése a Pest kerületi főnöknél látogatásakor tett nyilatkozata. Ugyanis Pécsy megy: fön: bemutatla hivatalnokait, commissariusait stb. és Cseh magyarul tett közülök többekhez kérdéseket, de a fátum úgy hozta, hogy azok mind csehek; 's németek voltak — 's boszankodással fordult Pécsyhez 's magyarul mondá: «Hát Pesten mind ilyenek a hivatalnokok?» — — — — Színészeitekről is írtál, jó társaság lehet Priel-el, de a mienk, úgy látszik, szét akar homolni, nevezetesen Egressy, Szigethy és Réthy el akarnak szakadni a nemz. színháztól, mert nem adják meg nékik követeléseiket. Eléggé felemelték már díjaikat legújában, jól teszi az igazgatóság, ha tulságos követeléseiknek eleget nem tesz. Mert abban nem nagy hazafiság látszik, hogy éppen most, mikor a passiva fedezésére oly nagy áldozatokat tettek a főurak, a személyzet kétszeres díjat követeljen, főleg a tragoediai tagok, mert bíz ez nem nagy hasznot hoz Egressyvel együtt a színháznak — igen, a népszínművek 's vígjátékok — 's azért gondolom 1600-tól 1800-ig Egressynek is elég. — — — De meglepéssel olvastam nyugtalanságodat a jövő főnöki kinevezéséről 's hogy ez sorsodra nézve könnyen határozhat, talán csak nem fognak valami német vagy csehet ntb. elnöknek tenni. Legközelebb ismét fogok írni, főleg pedig Csehről remények többet írhatni, kiről a közvélemény jobb, mint mostanában valakiről lehetett volna.

De megbocsáss, tovább nem folytathatom, kocsit kell keresnem Kunszentmiklóstra, hová holnap kirándulok. — Hunyady Lászlót letiltották, a contra demonstratio terjesztése megtette hatását — a vihar kezd mindjobban tornyosodni, nem tudom, leüt-e nálunk is a villám, — Pesten igen hisznek — a rendőség nem bánt most senkit, utasításuk van így tenni, 's azért szabadabban is zajg minden, de csak lassan, Káro őcsénk csókoltat, 's százsorososan csókolak

szerező őcséd

Ferkó.

2.

Pest, 859 Dec. 18^{án}.

Kedves Jóska bátyám!

Soraimat rég nem láttad, okát csak úgy tudod te is, mint én, hogy levélírási hanyagságunk közös betegségünk; pedig volt ám a lefolyt időben elég tárgy, a melyről hasábokat lehetett volna tele tölteni, de eleget is, 's elég körülményesen írtak róla a hírlapok mint pld. Kazinczy százados ünnepe volt. Kisfaludy teteimeit ünnepélyesen nem engedték a váczy temetőből áttenni a kerepesi temetőbe, titokban, éjjel szállították át, de azért nem akadályozhatták meg, hogy minden előleges bejelentés nélkül, egy indítvány folytán, mintegy 1000-re menő nagyobbbrésint fiatal jogászság 's egyetemiek, «Hazádnak rendületlenül» éneklése mellett sirját meg ne koszorúzzák. Ez idő óta lefolyt az esztergomi ünnep, — ide vonatkozólag hallottál talán vala-

mit Szécsényi leveléről az érsekhez, melyben inti, hogy az utókor átka ne őt nyomja, 's úgy viselje magát, ne hogy utolsó esztergomi érsek legyen; — a toasztok is hatalmasak lehettek, mert az ünnepély után az ezeket hozó lapokat nem engedték kihordatni, sőt Heckenast nyomdájában még a nyomda alatti Pesti Napló betűit is keresztül ráspolyozták. A főherczeg az ott levő főurakat megkinálta gőzösével őket Pestre szállítandó, de csak, hallomás után, egy Zichy fogadta el az ajánlatot. Lefolyt ez idő óta a két protestáns egyház gyűlései, elég hevesen, daczára a rendeleteknek nyíltan kimondták, hogy nekik a kormánynak egyházi ügyeiket rendező törvényei nem kellene. Legzajosabb nap volt a Lutheranusoknak f. hó 15-én rendelet ellenére összegyűlt egyházi gyűlekezete. Éppen erre a napra esett a Kisfaludy gyászmise is, melyen annyi, 's oly szép magyarság jelent meg, hogy ámbár gyászmise volt, de örülhetett minden magyar lelke az arcokon — a lelkes részvéten, még a templom környezete is teli volt magyar öltönyös közönséggel. De az ezen napra kitűzött vallási gyűlekezet röviden végződött, mert a válaszmány templomukban akarta ülését tartani, de a kulcsokat a főherczeg előtte való estve magához felvitette, s megiltotta az összejövételt, — ezek azonban egy oskolai szobában össze ültek — 's a kormány rendeletét visszautasították; ez alkalommal történt, hogy a rendőrség közbelépett, s miután egy fiatal jogász, B. Cas nevezetű, felszólításra azt felelte a rendőrnek «inkább kitér a tót szekér előtt, mint egy német előtt» s ezért befogták, s a főrendőrségre vitték. Ennek azonban hamar híre szaladt s az egyetemiek, s roppant tömeg tódult a rendőrségre, úgyannyira, hogy a felduna-sor tele volt emberrel, a rendőrséget, lovas; és gyalogokat, s a katonaságot felalármirozták, s egy kis erőszakoskodás kriticus végre vezethetett volna e perczen, mert az ingerültség folytonosan növekedett, úgy a tömeg is, az egyetemet rendőrök vették körül, az utcákon fegyveres csapatok járdaltak, lovas vágató futárok stb: igen zavaros tekintetet adtak az egésznek, a vége az lett, a főherczeg kibocsájtatta az ifjút, s ezzel vége lett a mulatságnak. Nagyon jó benyomást tehetett az Angol lap, Times, pesti küldöttére, ki a végből bizatott meg, hogy az itteni helyzetről tiszta meggyőződést szerezzen. Jelen volt a Kisfaludy-requiemem, s onnan kitóduló tömeg őt is az erőszakoskodás színelére sodorta, még az nap el is utazott. Ennyi röviden az eddigi történekről, s ígérem, hogy ezután gyakrabban tudósítlak, holnap fogok Halmiba (Beregh megye) utazni, Káró pedig Ipoly-ságba, pénz dolgában semmi bajom, most készítettem egy budát¹⁾ igen szép gombokra, a mely maga 15 frtba került, őszinte szeretettel csókollak, s

szerető ücséd

Ferkó.

U. i. A mult héten Debreczenbe' voltam, az egyházi gyűlekezetre ott is rendkívül készülnek, számítanak 80.000 ezer ember összejövetelére, — katonaság is van már ott együtt, mint egy 8000, jövő hó elején Debreczeni vásárkor tartandják meg.

Közlí: GÁLOS REZSŐ.

¹ Rövid zeke-féle.